

**Vrijedna rukopisna zbirka Balda Glavića u reprezentativnom Matičinu izdanju
*Junačke pjesme iz šipanske Luke, Dubrovnika, Konavala i Orašca zapisao
Baldo Melkov Glavić (1865–1885). Priredile Tanja Perić-Polonijo, Klementina
Batina i Katarina Dimšić, Matica hrvatska, Zagreb, 2022., 1022 str.***

Baldo Melkov Glavić (1841. – 1910.), rođenjem i posljednjim godinama života vezan uz Luku na otoku Šipanu, koju je Zdeslav Dukat nazvao „zlatnim rudnikom“ usmenih epskih pjesma, ostavio je jednu od najopsežnijih i najvrjednijih rukopisnih zbirki u cjelokupnoj Matičinoj kolekciji hrvatskih usmenih pjesama. Bogata pjesnička tradicija šipanske Luke uvrštena je i u devetnaestostoljetne zbirke Vinka Palunka, Andre Murata i Krste Markovića te dopunjena zapisima Stjepana Stjepanova i Maje Bošković-Stulli sredinom 20. stoljeća. Glavića, Murata i Palunka povezuje svećenički stalež u kojem je Matica hrvatska – uz učiteljice i učitelje – pronašla najspremnije radnike na složenu postupku prikupljanja pjesničkoga narodnoga blaga. Za taj rad sakupljanja ili sabiranja – koji bi primjerenije bilo nazvati terenskim istraživanjem – svećenici su imali specifične vještine vjernoga zapisivanja lokalnoga govora, a kao *insajderi* raspolagali su znanjem o najboljim i najproduktivnijim kazivačima za koje oni nisu bili znatiželjni stranci ili slučajni prolaznici nego domaći i bliski sugovornici pred kojima su na način najbliži prirodnim kazivačkim situacijama mogli u punoj mjeri iskazati svoje pjesničko umijeće. Baldo dakle nije imao poteškoća s legitimacijom rada jer ga je zajednica prepoznavala kao svojega, a ugled svećeničkoga staleža bio je u očima narodnih pjesnika jamstvo da će prijenos njihova blaga u pisani medij biti vjeran te da će mu povećati vrijednost, proširiti ga u zajednici (među pukom i „učenim svijetom“) i produžiti trajanje spašavajući ga od zaborava. Danas nam je jasno da je povjerenje u (rukopisno) pismo kao sigurniji medij pamćenja bilo naivno i da bez cirkuliranja tekstova u široj čitateljskoj i stručnoj zajednici zapis postaje tek jedan od oblika pasivnoga zaborava. Matičin poziv 1877. na sabiranje hrvatskih narodnih pjesama diljem Hrvatske i Bosne i Hercegovine urodio je epohalnim izdavačkim projektom u antologijskim izborima (*Hrvatske narodne pjesme I.–X.*, 1896. – 1942.), dok su cjelovite zbirke, koje se danas čuvaju u fondu Zbirke Matice hrvatske u arhivu Odsjeka za etnologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, ostale u rukopisu čekajući neka bolja vremena. Do tih boljih vremena prošlo je ravno stotinu godina od objav-

ljivanja prve knjige Matičine antologije. Novi izdavački projekt Matice hrvatske u suradnji s Institutom za etnologiju i folkloristiku i Hrvatskom akademijom započeo je 1996. otvaranjem edicije *Hrvatske narodne pjesme – Rukopisna baština* u kojoj je Glavićeva zbirka (poslije zbirki Murata, Mikuličića, Kamenara i Banića) peta knjiga u nizu. Njima treba pribrojiti i cjelovito izdanje Pavlinovićeve zbirke objavljene u dvije knjige izvan spomenuta niza u izdanju Književnoga kruga Split (2007. i 2008.). Nesklonost struke kritičkoj obradi starije usmenoknjiževne građe, zaokupljenost teorijskim i metateorijskim pitanjima u hibridizaciji znanstvenih polja i istraživački pomaci prema urbanoj svakodnevnici ostavili su vrijedne i bogate Matičine zbirke izvan vodećih izdavačkih i znanstvenih tijekova i tek su rijetki folkloristi-filolozi ostali vjerni matičnim disciplinama te su osobnim naporima nastojali nadoknaditi institucijske propuste. Među njima su i Stipe Botica, koji je priredio spomenutu zbirku Mihovila Pavlinovića, i Tanja Perić-Polonijo, koja je od pet Matičinih rukopisnih zbirki objavljenih u Matičinoj ediciji priredila četiri (Murata, Mikuličića, Banića i Glavića). U pripremi Glavićeve zbirke prirediteljske i uredničke poslove ta je ugledna folkloristica s dugogodišnjim istraživačkim iskustvom u zaštiti i kritičkom objavljivanju etnološke i folklorističke građe podijelila s Klementinom Batina, diplomiranom povjesničarkom umjetnosti, muzeologinjom i komparatisticom s doktoratom na korpusu rukopisnih zbirki iz arhiva Akademijina Odsjeka za etnologiju (*Aspekti ženskog autorstva: komparativna analiza etnološke i folklorističke građe HAZU*)¹, i Katarinom Dimšić, diplomiranom etnologinjom i kulturnom antropologinjom, doktorandicom Studija hrvatske kulture na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Mukotrpan postupak priređivanja građe djelomice je olakšan ranije obavljenim prijepisom strojopisom i kolacioniranjem na Institutu za etnologiju i folkloristiku te je taj trojac, uza stručnu pomoć Josipe Dragičević, koja je sastavila popratni *Rječnik*, i računalni prijepis Andreja Perića, uspješno tiskopisom prenio dio opsežne Glavićeve zbirke u reprezentativnom odjeljku „junačkih“ pjesama s cjelovitim Glavićevim *Imenikom kazivača* i popisom mjesta kazivanja.

Vrijednost Glavićeve zbirke struci nije nepoznata. Od Andrićeva vrijedna pokušaja da osvijetli lik „sabirača“ narodnih pjesama i otrgne njihova imena od zaborava („Sabirači Matičinih hrvatskih narodnih pjesama“, *Glas Matice Hrvatske*, 3, 1908., 19, 20, str. 156-159.; 164-167) na nju su se osvrnuli i najugledniji filolozi i folkloristi, među kojima su i Zdeslav Dukat („Usmene epske pjesme iz Dubrovnika i dubrovačke okolice“, *Narodna umjetnost* 29, 1992., 1, str. 155-167) i Maja Bošković-Stulli („Narodne pjesme u rukopisnom zborniku Balda Glavića“,

¹ Doktorski je rad objavljen i kao znanstvena monografija: *Aspekti ženskog autorstva u ranoj hrvatskoj etnologiji i folkloristici*, HAZU, Zagreb, 2018.

Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena 40, 1962., str. 53-69). Brojne su pjesme u Glavićevim zapisima uvrštene u Matičine izbore narodnih pjesma, od prvoga antologijskoga niza (*Hrvatske narodne pjesme*, 1896. – 1942.) do kasnijih izdanja u edicijama Pet stoljeća hrvatske književnosti i Stoljeća hrvatske književnosti i glasovite Delorkove antologije (*Zlatna jabuka*, 1956.). Glavić započinje s radom i prije službenoga Matičina poziva i taj rad traje u kontinuitetu dvadeset godina (1865. – 1885.) pokrivajući široko područje Dubrovnika i okolice, južnodalmatinskih otoka, Makarskoga primorja i Hercegovine, a kada rukopis predaje (poklanja) Matici hrvatskoj (1886.), njegova je zbirka popunjena s impresivnih 100.000 stihova. Struka je također prepoznala da estetski najvrjedniji dio korpusa čine epske ili pripovjedne pjesme, koje je Glavić nazvao „junačkim“. Opće nevolje s genološkim razredima usmenoga pjesništva u Glavićevim junačkim pjesmama posebice su zaoštrene jer su područja njegova zapisivanja izrazito hibridnih žanrovskih značajki u dinamičkom prepletanju baladične mediteranske i epske dinarske komponente, uz utjecaj muslimanske pjesničke tradicije. Imena junaka kao što su Ivo Senjanin, Kraljević Marko, Sekul Banović ili Smiljanić (Cmiljanić) Ilija bili su Glaviću indikator da ih klasificira kao junačke pjesme, premda tek manji broj odgovara tipičnim sižeima junačke epike i teško ih se može imenovati, *vukovskom* terminologijom, „muškim pjesmama“. Većina pjesama u tom izboru pripada netipologiziranoj skupini pripovjednih ili narativnih pjesama („stihovane pripovijesti“) s prijelaznim epsko-lirskim značajkama i pretapajućim tematskim i žanrovskim tipovima i oblicima. Poznati narodni junaci akteri su u novelističkim, obiteljskim i baladnim zapletima sve do pjesmi bajki, ali uz epsku formularnu, stilsku i metričku teksturu. Najproduktivniji je kazivač Glavićevih „junačkih pjesama“ u tom izdanju slijepi guslar Gusto Agačić s čak 43 pjesme. Kao jedan od naših imenom zapamćenih *rapsoda*, Agačić je u vrijeme Glavićeva zapisivanja živio u Dubrovniku, a „gudeći i pjevajući“ obišao je golemi prostor: „nekadašnju dubrovačku zemlju, Boku Kotorsku, i Crnu Goru, Dalmaciju do Nina, većim dijelom Hercegovinu, a po nešto i Bosnu i Arbaniju“ i svuda je „omilio s pjesme i gudala“ (977). Posebno su dragocjeni Glavićevi precizni podatci o kazivačima, uz koje dodaje izuzetno dragocjene, a u zapisivačkoj praksi iznimno rijetke informacije o transmisiji (od koga je kazivač čuo pjesme). Kod znatnijih kazivača Glavić oblikuje male biografske skice, što može poslužiti kao polazište za buduću pjesničku antologiju usmenoga pjesništva prema pjesnicima-kazivačima i novo promišljanje o konceptu izvedbenoga (performancijskoga) autorstva. Među glasovitim je Glavićevim pjesnicima-kazivačima i Anica Begin, čije pjesme nisu uvrštene u to izdanje. Razlog je to više da očekujemo i nastavak vrijednoga Matičina izdavačkoga projekta s cjelovitom Glavićevom zbirkom.

Druga polovica 19. stoljeća kao „zlatno doba“ hrvatske zapisivačke prakse ujedno je i vrijeme kada za većinu nižih, uglavnom nepismenih ili elementarno pismenih, društvenih slojeva *muza* još nije naučila pisati (Havelock), ali usmene se pjesme počinje zaboravljati, a njihova transmisija, pokretljivost, pa i izvorište više nije autohtona usmenost nedodirnutu pismom. Folklorna pjesnička usmenost javlja se u odnosu na medij pisma, slikovito rečeno, i kao staro vino u novim mješinama i kao novo vino u starim mješinama, ali i kao novo vino u novim mješinama. Pismenost u hirografskom i tipografskom mediju nije prekinula nego proširila usmeni potencijal tekstova i njihovu distribuciju. Poželimo, ma kako to bilo utopijski, da tako ostane i u digitalnoj kulturi i digitalnome stanju uma.

Ružica Pšihistal